

Konstnärens ställning

- rapport om arbete och inkomstbildning på olika konstområden

Avsikten med undersökningen är att kartlägga konstnärskårens struktur, dess inkomstnivå samt inkomstkällorna för konstnärer som arbetar på olika konstområden samt deras ställning på arbetsmarknaden. Med hjälp av forskningen granskas också vilken betydelse det offentliga stödet har för konstnärer. Termen konstnär innefattar alla de konstnärer som är medlemmar i någon konstorganisation och/eller har fått statsstöd under år 2000. Konstnärer är verksamma på följande områden: filmkonst, litteratur, kritik, bildkonst, scenkonst, byggnadskonst, tonkonst, konstindustri, dans och fotokonst. Även konstnärer som är verksamma inom flera konstområden deltar i utredningen. Materialet för utredningen består av frågeformulär (2089 st.) som samlades och skickades till ett uppdelat slumpmässigt urval konstnärer våren 2001. Konstnärerna klassificerades enligt sitt konstområde och sin yrkeskategori (35). De som erhållit ett stipendium utgör en egen underkategori.

Konstnärskårens struktur och utbildning

44 % av alla konstnärerna är kvinnor och 56 % män. 91 % har finska som modersmål, 7 % är svenskspråkiga och endast 2 % har ett annat modersmål. De flesta svenskspråkiga är inom litteraturområdet (14 %), scenkonstområdet 12 % och 11 % inom fotokonsten. Nästan hälften av konstnärerna bor i huvudstadsregionen, en tredjedel i övriga södra Finland och knappt en femtedel utanför södra Finland. Konstnärskårens åldersfördelning varierar rätt så mycket beroende på konstområde. De flesta unga (under 35 år) är inom dans- och filmkonsten, och de flesta i den äldsta åldergruppen (över 64 år) är verksamma på litteratur- och byggnadskonstområdena. (Tabell 1.) Den finländska konstnärskårens struktur har förblivit ungefär likadan som den var på 1980- och 1990-talen enligt undersökningar.

TABELL 1. Konstnärernas (%) kön, modersmål, hemort, åldersfördelning och karriärens längd enligt konstområde år 2000

Konstnärernas utbildningsnivå är hög. 67 % av konstnärerna har tagit studenten. De flesta (74 %) har en utbildning för sitt konstnärsyrke. En stor del (40 %) har fått den högsta

TABELL 1. Konstnärernas (%) kön, modersmål, hemort, åldersfördelning och karriärens längd enligt konstområde år 2000

	Filmkonst	Litteratur	Kritik	Bildkonst	Flera konstom	Scenkonst	Byggnadskonst	Tonkonst	Konstindustri	Danskonst	Fotokonst	Totalt
KÖN												
Kvinnor	36	53	49	60	41	49	26	20	64	88	49	44
Män	64	47	51	40	59	51	74	80	36	12	51	56
<i>Totalt</i>	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
MODERSMÅL												
Finska	93	85	96	91	90	86	93	95	93	95	83	91
Svenska	6	14	4	5	8	12	7	2	7	5	11	7
Annat språk	1	0	0	4	2	2	0	3	1	0	6	2
<i>Totalt</i>	100	99	100	100	100	100	100	100	101	100	100	100
HEMORT												
Huvudstadsregionen	78	47	53	43	56	47	49	41	58	57	39	49
Övrigt i södra Finland	17	30	25	37	31	32	30	38	33	33	39	33
Mellanfinland	5	15	19	15	10	14	9	13	4	6	16	12
Norra Finland	1	8	3	5	3	3	10	8	5	3	7	6
Utlandet	0	1	0	0	0	3	2	0	0	1	0	1
<i>Totalt</i>	101	101	100	100	100	99	100	100	100	100	101	101
ÅLDER												
under 35	34	8	13	24	14	27	30	27	20	50	22	24
35-44	35	14	41	23	32	17	21	31	29	30	30	26
45-54	22	24	33	28	25	23	14	24	24	11	26	23
55-64	8	26	13	13	20	20	12	11	17	8	14	15
över 64	1	28	0	13	10	13	23	8	9	1	8	12
<i>Totalt</i>	100	100	100	101	101	100	100	101	99	100	100	100
KARRIÄRENS LÄNGD												
under 5 år	18	5	15	13	9	11	6	5	11	22	12	9
5-9 år	16	14	8	18	19	10	16	7	10	10	21	13
10-14 år	20	13	22	12	15	11	19	15	15	12	14	14
över 14 år	47	69	55	57	57	69	58	74	65	56	53	64
<i>Totalt</i>	101	101	100	100	100	101	99	101	101	100	100	100

Fördelningarna är vägda.

* Huvudstadsregionen: Helsingfors, Esbo, Vanda och Grankulla.

Övrigt i Södra Finland: Övrigt i förra Nylands län, förra Åbo och Björneborgs län, förra Tavastehus län, förra Kymmene län och Åland.

Mellanfinland: Förra St. Michels län, förra Norra Karelens län, förra Kuopio län, förra Mellersta Finlands län och förra Vasa län.

Norra Finland: Uleåborgs län och Lapplands län.

yrkesutbildningen inom sitt konstområde. Kvinnor har litet högre både grundutbildning och yrkesutbildning än män. Det finns få självlärda konstnärer.

Konstnärernas ställning på arbetsmarknaden

Konstnärerna arbetade i många olika positioner. Under året sysselsatte de flesta sig själva. Följande gäller i fråga om konstnärliga yrken: 29 % av konstnärerna hade ett arbetsförhållande, 29 % var verksamma som frilans och 18 % som fria konstnärer. Andelen företagare var 18 %. Den typiska arbetsmarknadsställningen varierade mycket beroende på konstområde. Arbetsförhållandena var vanligast hos dem som arbetade på områdena för tonkonst (45 %), scenkonst (41 %) och byggnadskonst (41 %). Som frilans arbetade 74 % av kritikerna och hälften av konstnärerna inom film- och danskonsten. Mest fria konstnärer fanns det inom bildkonst (78 %) och litteratur (58 %). Den största andelen företagare fanns bland de konstnärer som var verksamma på fotokonstområdet (57 %) och byggnadskonstområdet (40 %). (Tabell 2.)

TABELL 2. Konstnärernas (%) ställning på arbetsmarknaden enligt konstområde år 2000

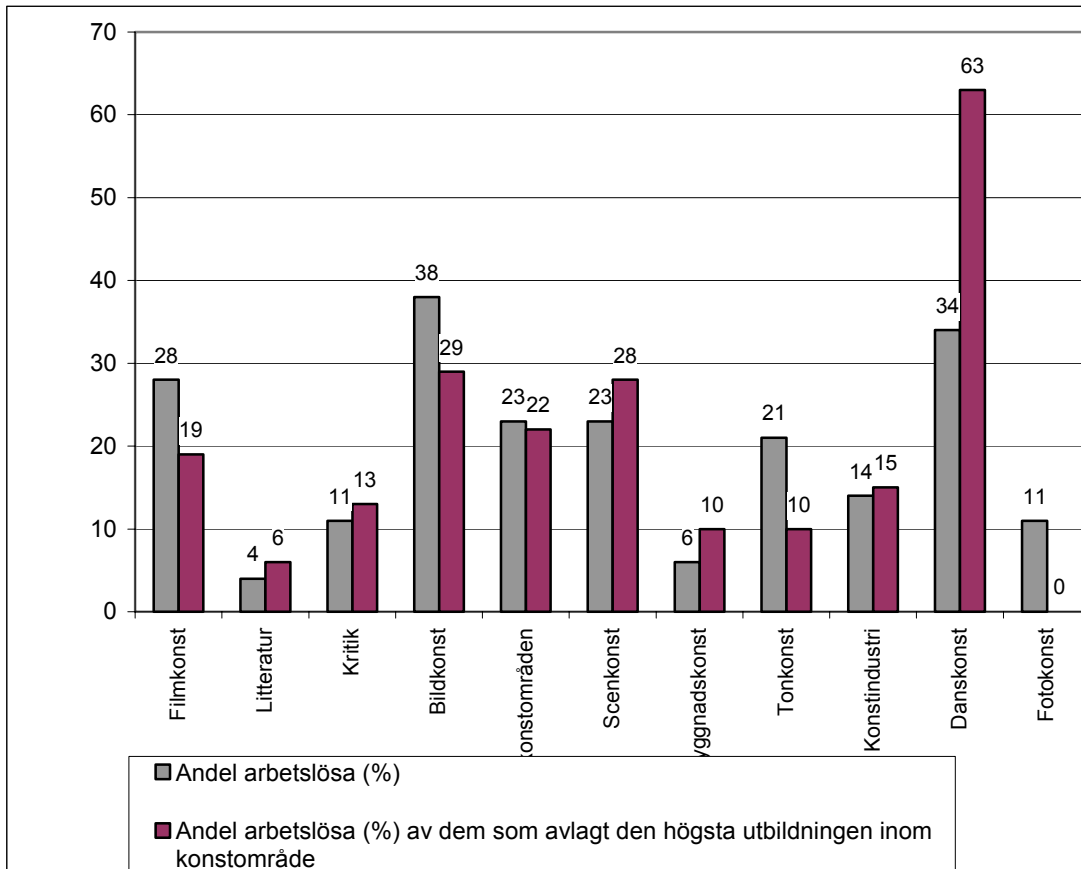
Konstområde	Anställning %	Frilans %	Fri konstnär %	Företagare %	Annat* %	Inget konstnärligt arbete år 2000 %
Filmkonst	15	49	13	24	15	12
Litteratur	3	27	58	6	16	12
Kritik	7	74	5	5	2	13
Bildkonst	11	17	78	6	22	3
Flera konstområden	14	35	47	19	18	6
Scenkonst	41	36	10	3	21	15
Byggnadskonst	41	7	7	40	29	10
Tonkonst	45	41	20	9	15	8
Konstindustri	26	16	12	39	18	12
Danskonst	39	50	12	3	21	14
Fotokonst	16	9	18	57	8	10
ALLA KONSTNÄRER	29	29	28	18	19	10

* Pensionerade, arbetslösa, osv.
Fördelningarna är vägda.

Under det år som granskades hade 20 % av konstnärerna varit arbetslösa arbetssökande under olika tidsperioder. Största delen av de arbetslösa arbetssökande var inom bildkonst (38 %) och danskonst (34 %) år 2000. Minst arbetslösa arbetssökande fanns inom

litteraturområdet (4 %) och byggnadskonsten (6 %). Utbildningsnivån hade en mindre betydelse för sysselsättningen bland konstnärer än den hade bland den övriga befolkningen. (Figur 1.) Arbetslösheten är vanligast hos unga (under 35 år) och dem vilkas ställning på arbetsmarknaden är instabil.

FIGUR 1. Andel arbetslösa arbetssökande (%) av alla konstnärer och av dem som avlagt den högsta konstnärliga utbildningen (%) enligt konstområde år 2000

Fördelningarna är vägda.

Konstnärernas olika yrken

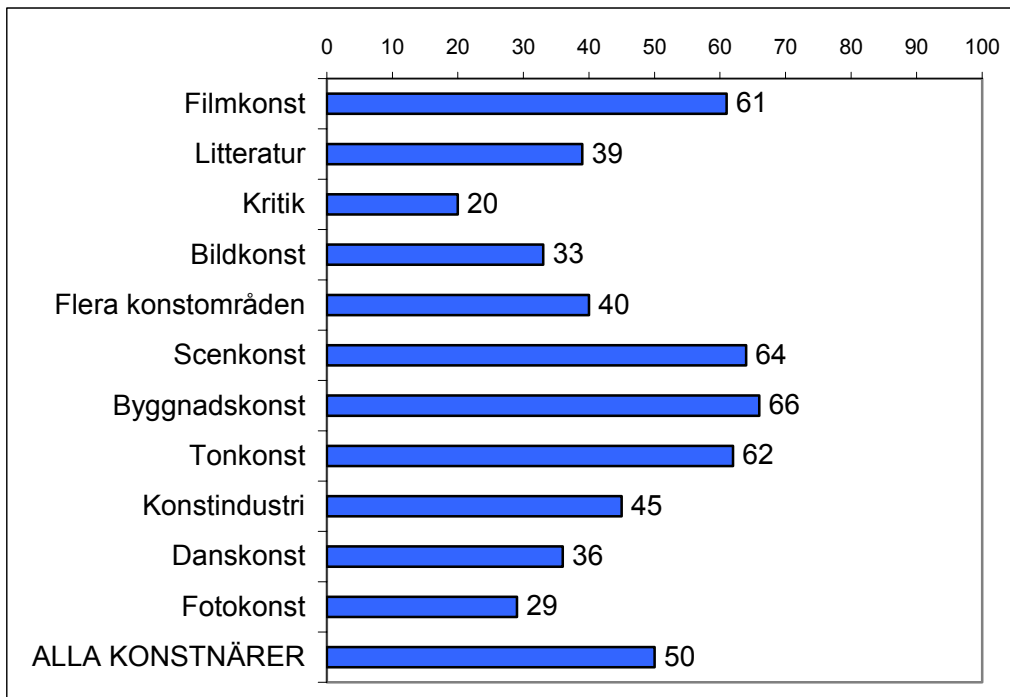
Betecknande för konstnärerna är att de ofta har flera arbeten. Sammanlagt 37 procent av konstnärerna gjorde under det år som undersöks *enbart konstnärligt arbete*. Största delen av konstnärerna, 52 procent, gjorde också *arbete som ansluter sig till det konstnärliga arbetet*, vilket innebar arbete som kräver konstnärliga kunskaper. Ungefär en femtedel (21 %) gjorde annat, icke-konstnärligt arbete. Arbete som ansluter sig till det konstnärliga arbetet gjordes både på grund av intresse och för pengarnas skull, men annat, icke-

konstnärligt arbete gjordes nästan enbart på grund av ekonomiska orsaker. Jämfört med undersökningar som gjorts i andra länder och med finländska undersökningar om de konstnärer som fått statstöd, har det inte blivit vanligare för konstnärerna att ha flera yrken. Snarare verkar det vara så, till skillnad från tidigare undersökningar, att ännu fler konstnärer har gjort enbart konstnärligt arbete under det kartlagda året, eller att fältet för konstnärligt arbete har utvidgats att omfatta ett ännu bredare spektrum av olika arbetsuppgifter.

Konstnärernas skattepliktiga inkomster varierar på de olika konstområdena och också inom de enskilda konstområdena. Medianen av de skattepliktiga inkomsterna är betydligt mindre än genomsnittet. Som de tidigare undersökningarna redan har visat, har endast en liten del av alla konstnärerna höga inkomster och en stor del har väldigt låga inkomster. De mest betydande faktorerna på den skattepliktiga inkomstnivån är konstområdet, könet samt ställningen på arbetsmarknaden. Även åldern spelar en viktig roll i fråga om inkomsterna, som blir högre med åldern också inom de konstnärliga yrkena. Det är dock sannolikt att en del av konstnärerna byter bransch om inkomsterna från det konstnärliga arbetet inte räcker för levnadskostnaderna. I figur 3 är alla konstområdena ordnade enligt de skattepliktiga inkomsternas medianer. Ställningen för de konstnärer som är verksamma inom kritiken och byggandskonstområdet kan inte jämföras med tidigare undersökningar, eftersom de inte varit med förut. På andra konstområden har inkomstutvecklingen varit mest negativ i förhållande till den tidigare inkomstnivån och till andra yrken år 2000. (se konstellation 1.)

Andelen inkomster från konstnärligt arbete av totalinkomsterna är i genomsnitt 50 procent. I detta avseende verkar konstnärernas inkomster från konstnärligt arbete låga. Resten av de skattepliktiga inkomsterna kommer från arbete som ansluter sig till det konstnärliga arbetet och från annat, icke-konstnärligt arbete samt andra källor som anslår skattepliktiga inkomster (pensioner, arbetslöshetspenning, etc.). Den genomsnittliga andelen inkomster från konstnärligt arbete är störst hos konstnärer som är verksamma inom byggnadskonst- (66 %), scenkonst- (64 %) och filmkonstområdena (61 %). (Figur 2.) Med undantag av filmkonsten är arbetsmarknadsställningen ganska stabil inom de nämnda konstområdena. Permanenta anställningar är vanligast särskilt inom scenkonsten, tonkonsten och byggnadskonsten. Inkomsterna från konstnärligt arbete (medianerna) har ordnats enligt konstområde i figur 3.

FIGUR 2. Andel (%) inkomster från konstnärligt arbete enligt konstområde år 2000

De kvinnliga konstnärerna tjänade enbart 72 procent av de manliga konstnärernas inkomster år 2000. Situationen har inte förbättrats, eftersom de kvinnliga konstnärernas inkomster år 1992 var i genomsnitt 76 procent av männens inkomster¹. Segregationen inom både konstområdena och konstnärsyrkena förklarar en del av inkomstskillnaderna. I alla jämförelser kan man lägga märke till att det kvinnodominerade dansområdet (88 % kvinnor) är lågt placerat inom inkomstfördelningshierarkin och å andra sidan att de mansdominerade tonkonst- (80 % män) samt byggnadskonstområdena (74 % män) har en stark position inom inkomstfördelningshierarkin. Det går dock inte att förklara inkomstskillnaden enbart med segregationen, eftersom endast få mansdominerade och kvinnodominerade konstområden är med i undersökningen. Andelen kvinnor av konstnärskåren har ökat under åren och fortsätter att öka. Kvinnornas inkomster är i genomsnitt lägre också inom de konstområden som har ungefär lika stora andel kvinnor och män.

¹ År 1992 granskades konstnärer från de följande konstområdena: fotokonst, bildkonst, danskonst, grafisk design, litteratur, tonkonst, filmkonst, scenkonst (Heikkinen & Karhunen 1996, 350).

Stipendier är viktiga för konstnärernas inkomstbildning. Ett stipendium fungerar också som belöning och drivkraft, eftersom grunden för beviljandet är den höga kvaliteten på det konstnärliga arbetet. Särskilt de så kallade skapande konstnärerna behöver stipendier för att kunna livnära sig när de skapar ett verk, och ofta också ännu då verket är färdigt. Nästan hälften av alla som svarade tyckte att av alla stödformer arbetsstipendier (0,5-5 – årliga) var det bästa för dem själva. Arbetsstipendier var lämpligast för de konstnärer som var verksamma inom litteratur- och bildkonstområdena. Nästan en tredjedel av alla konstnärer ansåg att projektstipendier var de lämpligaste för dem. Det var mest konstnärer inom bildkonsten, fotokonsten och tonkonsten som var för projekt- produktionsstipendier. Under 10 procent av konstnärerna föredrog några andra stödformer och största delen av dem hade nämnt en existerande stödform (konstnärstipendium, resebidrag, biblioteksstipendier, etc.).

År 2000 fick totalt 27 procent av konstnärerna konstnärstipendier från olika håll. De flesta konstnärer som fick stipendium var inom litteratur- (79 %) och bildkonstområdena (44 %). Stipendierna var en viktig inkomstkälla också för konstnärer verksamma inom filmkonst och fotokonst (figur 3). På övriga konstområden var stipendiernas betydelse som inkomstkälla samt deras andel av inkomsterna betydligt mindre.

Särskilt den så kallade konstruerade totalinkomsten (dvs. en konstruerad inkomstkategori som förenar både de skattepliktiga inkomsterna och stipendierna) beskriver betydelsen av stipendier på olika konstområden. Den konstruerade helhetsinkomsten ger en möjlighet att jämföra konstnärernas estimerade totalinkomst med andra inkomsttagare och löntagare. Detta eftersom de skattepliktiga inkomsterna inte ger en rätt bild av inkomsterna hos de konstnärer som har ett betydande stipendium. Detta gäller mest litteratur-, filmkonst-, bildkonst- och fotokonstområdena samt de konstnärer som är verksamma inom flera konstområden (figur 3). Stipendierna på dessa konstområden höjer konstnärernas totalinkomster och tycks minska behovet av skattepliktiga inkomster.

I jämförelse med alla inkomsttagare är konstnärernas inkomstnivå relativt hög. Om man jämför konstnärernas inkomstnivå med alla löntagare som har arbetat på heltid så visar sig konstnärernas inkomstnivå dock vara lägre än vad utbildningsnivån skulle låta anta. Jämförelsen med alla löntagare är nog problematisk eftersom ställningen på arbetsmarknaden är olika: bland konstnärerna finns mera företagare, fria konstnärer och

arbetslösa än i genomsnitt. Konstnärerna arbetar också oftare i pensionsåldern, eller kan få inkomster från tidigare konstnärligt arbete i pensionsåldern. Följaktligen finns det inte så mycket egentliga "löntagare" bland konstnärerna. (Konstellation 1.)

I konstellation 1 granskas alla löntagare jämfört med "de arbetande konstnärerna"². Konstnärernas inkomstnivå är inte lika hög som hos övriga löntagare även om de arbetslösa konstnärerna inte är medräknade. Konstnärernas inkomstnivå kan uppfattas som särskilt låg om man jämför den med inkomstnivån hos dem som avlagt en lägre eller högre examen vid en högskola – vilket de flesta av konstnärerna har.

Konstellation 1. Årsinkomsterna (genomsnitt och medianer) hos konstnärer och olika inkomsttagare/löntagare i Finland år 2000

	genomsnitt	medianerna
Konstnärernas skattepliktiga inkomster	23 650	21 770
Konstnärernas konstruerade totalinkomster	26 050	23 550
'de arbetande konstnärerna'* skattepliktiga inkomster	25 390	24 220
'de arbetande konstnärerna' konstruerade totalinkomster	28 260	26 000
Inkomsttagare**	18 557	
- män	22 459	
- kvinnor	14 915	
Alla löntagare***	27 797	24 405
- män	31 091	27 351
- kvinnor	23 935	21 763
- utbildning****: grundskolenivå	23 773	22 075
- utbildning: mellannivå	24 442	22 591
- utbildning: lägsta högre nivå	27 740	24 783
- utbildning: lägre högskolenivå	34 822	30 463
- utbildning: högre högskolenivå	40 800	36 417

* 'De arbetande konstnärerna' betyder de konstnärer som inte var arbetslösa under år 2000.

**Naturliga personer. Källa: Statistikcentralen, inkomst- och förmögenhetsstatistik.

*** Heltidsarbete, 12 månader. Källa: Statistisk årsbok för Finland (2002)

**** Källa: Ruotsalainen mm. (2002) <http://www.stat.fi/tk/el/tulo/tulnj2000-02.pdf>

Förändringarna på arbetsmarknaden tycks mest ha påverkat de konstnärer som tidigare har haft en stabil arbetsmarknadssituation eller varit vanliga anställda. Nu har de osäkrare arbetstillfällen och lägre inkomster. Detta har skett särskilt inom scenkonsten; arbetsmarknadssituation för skådespelare, teaterregissörer, scenografer, osv. har blivit osäkrare till följd av förändringar på arbetsmarknaden. År 2000 var arbetslösheten 21 procent på scenkonstområdet medan år 1991 endast 9 procent av medlemmarna i

² De arbetande konstnärerna betyder de konstnärer som inte var arbetslösa år 2000.

teaterbranschens arbetslöshetskassa var arbetslösa. På de konstområden där "osäkert och instabilt" arbete alltid har varit vanligare har inga stora förändringar skett.

Resultaten hittills väcker fortsatta frågor särskilt beträffande de olika konstnärssyrkena. Olikheterna inom konstområdena beror på de olika konstnärssyrkena som borde granskas närmare för att vi skall få mera svar. Till exempel kunde arbetslöshetssituationen inom olika konstnärssyrken granskas och på det sättet skulle man få information om de mekanismer som påverkar sysselsättningsläget inom konstbranscherna.

Arbetsmarknadssituationen blir allt osäkrare vilket har negativa konsekvenser och betyder nya utmaningar för det konstpolitiska beslutsfattandet. På grund av sysselsättningsproblem behöver allt fler konstnärer stöd för sin sysselsättning. Stipendiets betydelse har inte blivit mindre under de sista decennierna. När de "vanliga anställningarna" blir färre och konstnärerna samt konstområdena blir fler ökar också behovet av offentligt stöd inom flera konstområden. Det konstpolitiska beslutsfattandet kommer att behöva alltmer information och sakkunskap gällande både förutsättningarna för konstnärligt arbete och utvidgandet av dess område.

FIGUR 3. Konstområdena enligt skattepliktiga inkomster (median €), konstruerade totalinkomster (median €), stipendier (median €) och inkomster från konstnärligt arbete (median €) år 2000

